

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

CONCEPTS AND ELEMENTS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF HEALTHCARE IN UKRAINE

Гресько В.І., аспірантка кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки

Сумський державний університет

Стаття присвячена вивченню поняття та елементів адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я в Україні. Наголошено, що в науці адміністративного права відсутнє узагальнене поняття «адміністративно-правове забезпечення». Розкрито наявні в науковій доктрині підходи до розуміння дефініцій «забезпечення», «правове забезпечення» та «адміністративно-правове забезпечення». З'ясовано, що адміністративно-правове забезпечення на відміну від адміністративно-правового регулювання зміщує акцент прийняття рішення від держави до людини й громадянського суспільства. Указано, що недоцільно обмежувати зміст адміністративно-правового забезпечення лише системою нормативно-правових актів, тому що ним охоплюється широке коло елементів. З'ясовано об'єкт адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я через категорії «публічний інтерес» і «приватний інтерес» у сфері охорони здоров'я. Виокремлено суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, серед яких особливу увагу приділено суб'єктам публічної адміністрації. Розглянуто адміністративно-правові норми в адміністративно-правовому забезпеченні охорони здоров'я, зважаючи на те, що норми права – базовий елемент будь-якого механізму правового забезпечення. Наголошено на гарантіях як елементі адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я, тому що людина може скористатися наданими їй правами лише за наявності гарантій. Виділено форми й методи адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я. Зроблено висновок, що адміністративно-правове забезпечення охорони здоров'я – це сукупність взаємопов'язаних елементів, які спрямовані не лише на формальне закріплення права людини й громадянина на охорону здоров'я, а й на створення умов і сприяння фактичній реалізації публічного й приватного інтересів у сфері охорони здоров'я.

Ключові слова: охорона здоров'я, забезпечення, адміністративно-правове забезпечення, публічна адміністрація, управління.

The article is devoted to the study of the concept and elements of administrative and legal support of health care in Ukraine. It is emphasized that in the science of administrative law there is no generalized concept of "administrative and legal support". The existing approaches in the scientific doctrine to the understanding of the definitions of "support", "legal support" and "administrative and legal support" are revealed. It was found that administrative and legal support, in contrast to administrative and legal regulation, shifts the emphasis of decision-making from the state to the individual and civil society. It is indicated that it is inexpedient to limit the content of administrative and legal support only to the system of normative legal acts, as it covers a wide range of elements. The object of administrative and legal provision of health care through the categories of "public interest" and "private interest" in the field of health care has been clarified. The subjects of administrative and legal support are singled out, among which special attention is paid to the subjects of public administration. The administrative and legal norms in the administrative and legal support of health care are considered, considering that the rules of law are a basic element of any mechanism of legal support. Guarantees are emphasized as an element of the administrative and legal support of health care, as a person can exercise the rights granted to him only if there are guarantees. Forms and methods of administrative and legal support of health care are highlighted. It is concluded that the administrative and legal support of health care is a set of interrelated elements that are aimed not only at formally consolidating the right of man and citizen to health care, but to create conditions and promote the actual realization of public and private interests in the field of health care.

Key words: health care, support, administrative and legal support, public administration, management.

Постановка проблеми. Конституція України визначає, що життя та здоров'я людини й громадянина – одна з найвищих цінностей держави, відповідно, стратегічним завданням держави є створення умов для забезпечення охорони здоров'я людини й громадянина, зокрема через реалізацію ними права на охорону здоров'я. Зважаючи на це, в Україні відбувається трансформація системи охорони здоров'я, щоб забезпечити громадянам рівний доступ до якісних медичних послуг і переорієнтувати систему так, щоб у центрі її був пацієнт. Вказане свідчить про доцільність вивчення адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я в Україні в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання охорони здоров'я в адміністративному аспекті розглядали такі науковці, як З.С. Гладун, Д.В. Карамішев, С.В. Книш, Л.О. Кожура, Б.О. Логвиненко, А.М. Маркіна, Г.В. Муляр, Л.М. Руснак, О.Г. Стрельченко, але реформування сфери охорони здоров'я в Україні, що триває, вимагає додаткового вивчення поняття та елементів адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я.

Відповідно, **метою статті** є визначення поняття та елементів адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я в Україні.

Виклад основного матеріалу. Наука адміністративного права не містить єдиного поняття «адміністративно-правове забезпечення», але розкриває деякі його ознаки. Тому для з'ясування змісту поняття «адміністративно-правове забезпечення охорони здоров'я» необхідно роз-

крити дефініції «забезпечення», «правове забезпечення» та «адміністративно-правове забезпечення».

К.В. Барсуков розглядає поняття «забезпечення» у двох значеннях: як діяльність уповноважених державою органів щодо здійснення своїх функцій; як результат цієї діяльності, що виражається у фактичній реалізації правових приписів, прав і свобод громадян [1, с. 7]. Вужчою є дефініція «правове забезпечення», яку розуміють як утворення та підтримку в необхідних межах конструктивних організаційно-функціональних характеристик систем управління за допомогою впливу й упорядкування всього арсеналу юридичних засобів (норм права, правовідносин, прав та обов'язків) [2, с. 520]. Поняття «адміністративно-правове забезпечення» ще вужче за попередні, його зміст І.М. Шопіна визначає через його співвідношення з поняттям «адміністративно-правове регулювання». На її думку, саме збільшення ролі людини в розвитку адміністративного права зумовлює втрату провідної ролі адміністративно-правового регулювання, тоді як адміністративно-правове забезпечення зміщує акцент прийняття рішення від держави до громадянського суспільства. Тобто адміністративно-правове регулювання формує мету регулювання суспільних відносин органами держави через імперативний метод, а адміністративно-правове забезпечення формує конкретну норму права за системою публічного адміністрування. У процесі адміністративно-правового забезпечення, як відзначає І.М. Шопіна, держава лише змінює чи створює за допомогою правових

засобів умови, за наявності яких мета таких суб'єктів може бути досягнута ефективніше [3, с. 143]. Тому, за науковцем, адміністративно-правове забезпечення – це система адміністративно-правових засобів і способів і процедур їх легалізації, що здійснюється з метою створення умов для всебічної реалізації прав, свобод та інтересів людини, громадянського суспільства, суб'єктів підприємницької діяльності, інших суб'єктів адміністративно-правових відносин [3, с. 143–144].

Найближчим до наведеного розуміння адміністративно-правового забезпечення є поняття «адміністративно-правове забезпечення виробництва й обігу органічної продукції в Україні» сформульоване Н.П. Новак як сфера найважливіших суспільних відносин, які визначають цілеспрямований вплив норм адміністративного права на забезпечення людей невіддільним правом на якісну й безпечну їжу в належних нормах споживання, що здійснюється через уточнення розвитку положень теорії природного права й норм Конституції України щодо первинної цінності Людини. Це визначають теоретико-правові засади існування та діяльності публічної влади з метою створення належних умов для вирощування та належного обігу органічної продукції [4, с. 16].

Деякі науковці вузько тлумачать адміністративно-правове забезпечення. Так, О.С. Почанська під системою адміністративно-правового забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні, розуміє узгоджену за змістом та ієрархічно впорядковану відповідно до юридичної сили систему нормативно-правових актів національного законодавства й міжнародно-правових стандартів у такій сфері [5, с. 100]. На її думку, адміністративно-правове забезпечення – це система нормативно-правових актів. Якщо звернути увагу на підхід І.М. Шопіної, то вона акцентує на адміністративно-правових засобах і способах, тому нормативні акти є лише одним із засобів адміністративно-правового забезпечення. Також закріплення в нормативних актах окремих положень ще не означає їх реалізацію, тому що для цього мають бути використані інші засоби й способи. О.С. Почанська, пропонуючи поняття, також не конкретизує мету, що свідчить про неоднозначність цього визначення.

Л.М. Руснак пропонує механізм адміністративно-правового забезпечення права на охорону здоров'я розуміти як цілісний комплекс динамічних дій публічної адміністрації, що спрямовані на відновлення порушених прав населення, усунення перешкод щодо їх здійснення засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу й притягнення винних до адміністративної відповідальності [6, с. 96–97].

Наведені підходи до розуміння адміністративно-правового забезпечення свідчать, що останнє є сукупністю різних елементів. О.М. Гумін до основних елементів адміністративно-правового забезпечення відносить: об'єкт, суб'єкт, норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини та їх зміст, гарантії, заходи, засоби, форми, методи адміністративно-правового забезпечення [7, с. 50]. Л.М. Руснак серед основних елементів механізму адміністративно-правового забезпечення права на охорону здоров'я населення виділяє: норми адміністративного права; джерела адміністративного права; форми й методи діяльності публічної адміністрації щодо захисту права й адміністративні процедури в цій сфері [6, с. 96–97]. Утім, такий підхід до виокремлення основних елементів механізму адміністративно-правового забезпечення ставить питання про додаткові елементи поряд з основними.

На думку П.О. Шорського, зміст механізму адміністративно-правового забезпечення виборчих прав громадян охоплює: принципи забезпечення виборчих прав громадян; адміністративно-правові норми; адміністративно-правові відносини, юридичні гарантії; адміністративно-правові форми й методи забезпечення виборчих

прав [8, с. 17]. Однак науковець не вважає доцільним виокремлювати об'єкт і суб'єкт адміністративно-правового забезпечення, на відміну від науковців, на яких ми звернули увагу вище.

Найпершим елементом адміністративно-правового забезпечення, на який необхідно звернути увагу, є об'єкт адміністративно-правового забезпечення. Узагальнення положень наукової доктрини дає підстави стверджувати, що найчастіше об'єкт адміністративно-правового забезпечення в різних галузях розкривають через категорію «інтерес». Д.Г. Мулявка робить висновок, що для об'єкта адміністративно-правового забезпечення недержавної охоронної діяльності характерне поєднання інтересів держави, органів місцевого самоврядування, учасників господарських відносин, громадянського суспільства й людини [9, с. 66]. І.О. Личенко, формулюючи поняття «адміністративно-правове забезпечення екологічної безпеки», акцентує на інтересах людини, суспільства, держави й навіть довілля [10, с. 168]. Отже, категорія «інтерес» поширена в сучасних поняттях «адміністративно-правове забезпечення».

Якщо говорити про категорію «інтерес» у сфері охорони здоров'я, то, за С.В. Книш, у структурі адміністративно-правових відносин у сфері охорони здоров'я проявляється публічний (задоволення потреб суспільства в охороні здоров'я через створення спеціалізованих органів влади, формування державної політики) й приватний інтереси (охорона здоров'я людини) [11, с. 413].

Публічний інтерес неодноразово був в центрі уваги науковців. На думку В.М. Сириха, його особливістю є те, що його суб'єкт – це суспільство. Інтерес тому й публічний, оскільки представляє інтерес суспільства загалом, а не його органу управління – держави чи окремої соціальної спільноти. Відповідно, об'єктивний публічний інтерес суспільства полягає в тому, щоб, діючи згідно із соціальними закономірностями, забезпечити виробництво матеріальних і духовних благ у розмірі, що дозволяє максимально задовольняти потреби в них усіх і кожного, й забезпечити умови для безперешкодної реалізації особистістю своїх творчих здібностей [12, с. 28]. Зважаючи на викладене, вважаємо недоцільним розмежовувати інтерес держави й суспільства, а охоплювати його поняттям «публічний інтерес», а інтереси окремих фізичних осіб – поняттям «приватний інтерес».

Якщо звернути увагу на норми Основ законодавства України про охорону здоров'я, то доказом зацікавленості держави й суспільства в охороні здоров'я є ст. 5, за якою охорона здоров'я – загальний обов'язок суспільства й держави, а про визнання приватного інтересу свідчить ст. 8, згідно з якою держава визнає право кожного громадянина на охорону здоров'я та забезпечує його захист [13].

Наступний елемент механізму адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я – суб'єкти. Розглянемо, які науковці виділяють суб'єктів публічної адміністрації. За А.М. Маркіною, «публічна адміністрація» є сукупністю публічних органів, які діють із метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства загалом [14, с. 81]. У вузькому розумінні суб'єктами публічної адміністрації є: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; об'єднання громадян; інші суб'єкти під час здійснення делегованих адміністративних функцій; посадові й службові особи всіх зазначених суб'єктів [15, с. 7]. Тоді як прихильники широкого підходу до публічної адміністрації зараховують: органи державної влади; органи місцевого самоврядування; їх посадових і службових осіб; інших суб'єктів, якщо вони здійснюють владні управлінські функції для виконання делегованих повноважень [16, с. 127–136]. Така кількість суб'єктів публічної адміністрації зумовлена поширеністю та всепроникним характером адміністративно-правових відносин, без яких не здійснюється публічна влада й не реалізуються суб'єктивні публічні права приватних осіб. Але не

всі суб'єкти публічної адміністрації – постійні учасники цих відносин і наділені повноваженнями застосовувати інструменти публічного управління [16, с. 125–137].

Зокрема, в ст. 14 Основ законодавства України про охорону здоров'я передбачено, що реалізація державної політики охорони здоров'я покладається на органи виконавчої влади: Кабінет Міністрів України; міністерства, інші центральні органи виконавчої влади; Раду міністрів Автономної Республіки Крим; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування. Цим нормативним актом виділено також заклади охорони здоров'я, які за формою власності можуть бути державними, комунальними, приватними (ст. 3) [13]. Участь приватних закладів охорони здоров'я в адміністративно-правовому забезпеченні охорони здоров'я свідчить про важливість приватного сектора в цій сфері. Окрім юридичних осіб, до суб'єктів публічної адміністрації належать приватні особи, зокрема суб'єкти публічних (невладних) повноважень, на яких покладається виконання деяких суспільно-державних обов'язків (головні лікарі, їх заступники з медичної частини або чергові лікарі лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, начальники госпіталів, директори або головні лікарі будинків для осіб похилого віку й інвалідів) [17, с. 122–133].

Суб'єктами адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я є окремі фізичні особи, які задовольняють свій приватний інтерес, вступаючи в адміністративно-правові відносини у вказаній сфері, – пацієнти, тобто фізичні особи, які звернулися за медичною допомогою та/або яким вона надається.

Підсумовуючи, варто погодитись, що суб'єкти публічної адміністрації у сфері охорони здоров'я не обмежуються органами державної влади, а органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи публічного й приватного права є учасниками адміністративно-правових відносин у цій сфері.

Оскільки норма права – базовий елемент будь-якого механізму правового забезпечення, доцільно звернути увагу на адміністративно-правові норми, під якими С.В. Шахов розуміє закріплене в джерелах адміністративного права правило загального характеру, спрямоване на правове регулювання суспільних відносин, які складають предмет адміністративного права з метою забезпечення умов для реалізації та захисту прав і свобод особи в публічній сфері, ефективна дія якого гарантується державою за допомогою стимулювальних засобів [18].

Говорячи про адміністративно-правове забезпечення охорони здоров'я, варто звернути увагу, що відповідно до ст. 1 Основ законодавства України про охорону здоров'я законодавство України про охорону здоров'я базується на Конституції України й складається із цих Основ, інших прийнятих відповідно до них актів законодавства, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони здоров'я [13]. Фактично законодавець вказує на перелік джерел законодавства, що є зовнішнім вираженням адміністративно-правових норм та основою адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я.

Переходячи до адміністративно-правових відносин як елементу адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я, варто зауважити, що є різні підходи до розуміння поняття «адміністративно-правові відносини», водночас спільною рисою більшості з них є вказівка на врегульованість суспільних відносин нормами адміністративного права, що ще раз підкреслює їх роль в адміністративно-правовому забезпеченні охорони здоров'я.

На нашу думку, найбільш вдалим є визначення поняття «адміністративно-правові відносини», запропоноване Ю.М. Фроловим, який вважає, що адміністративно-правові відносини можуть бути визначені як урегульовані адміністративно-правовими нормами суспільні відносини, що виникають у сфері, безпосередньо пов'язаній із

владно-управлінською діяльністю, однією зі сторін яких є суб'єкт, наділений державно-владними повноваженнями, з метою задоволення публічних або індивідуальних інтересів суб'єктів таких правовідносин [19, с. 236]. Це поняття заслуговує на окрему увагу з декількох причин: воно відбиває такі категорії, як «публічний інтерес» і «приватний інтерес», і враховує трансформацію предмета адміністративного права. Так, О.Г. Циганов підкреслює, що в предметі сучасного адміністративного права домінівними стають публічно-сервісні відносини, що передбачають не односторонній вплив уповноваженого суб'єкта на підвладний об'єкт, а їх двосторонню взаємодію. Тобто суб'єкт владних повноважень має право вимагати від приватної особи виконання конкретно визначених обов'язків, але й приватна особа має таке ж право щодо першого [20, с. 102].

Але є й галузеві визначення. За С.В. Книш, адміністративно-правові відносини у сфері охорони здоров'я – це категорія правових відносин, які виникають у сфері охорони здоров'я за участю центрального органу виконавчої влади, що реалізує політику в цій сфері, й / або інших суб'єктів, що здійснюють публічне управління в цій сфері, пов'язані з кореспондуючими правами й обов'язками, що мають внутрішньо- й зовнішньо організаційний характер, спрямовані на забезпечення права кожного на охорону здоров'я, підтримку належного рівня громадського здоров'я та санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я загалом [21, с. 152]. Це свідчить, що адміністративно-правові відносини – елемент адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я.

Ще одним елементом адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я є гарантії, які в широкому розумінні є сукупністю об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на повну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод громадян, на усунення причин та умов їх неналежного здійснення та захист від порушень [22, с. 90]. Традиційним є поділ гарантій на соціально-економічні, політичні, ідеологічні, юридичні гарантії. Водночас людина може скористатися своїми правами за наявності юридичних гарантій, які відіграють помітну роль у механізмі захисту прав, тому що їх мета – це реальне забезпечення здійснення прав людини [23, с. 34]. Тому в ст. 7 Основ законодавства України про охорону здоров'я закріплено гарантії права на охорону здоров'я.

Переходячи до форм і методів адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я, зазначимо, що їх розглядають крізь призму адміністративно-правового регулювання як складову частину адміністративно-правового забезпечення. Тобто це зовнішнє вираження діяльності суб'єктів такого регулювання, що дає змогу їм ефективно здійснювати покладені завдання [24, с. 109]. Водночас науковці виокремлюють правові й неправові форми адміністративно-правового регулювання, хоча, за Л.Г. Чистоклетовим, цей підхід помилковий, оскільки адміністративно-правове регулювання здійснюється лише в правових формах [25, с. 176]. Наявні підходи свідчать про дискусійність поділу форм адміністративно-правового забезпечення на правові й неправові. Але ми підтримуємо позицію О.М. Провоторової, за якою форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правової охорони – це класичний вираз їхньої адміністративної діяльності щодо здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності й надання адміністративних послуг із метою відновлення чи недопущення порушення прав, свобод або законних інтересів фізичних та юридичних осіб [26, с. 125]. Науковець не виокремлює правові й організаційні форми діяльності суб'єктів публічної адміністрації, але наголошує, що вони можуть використовувати всі можливі форми адміністрування суспільних відносин публічною адміністрацією.

Переходячи до методів адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я, зазначимо, що вони взаємопов'язані з формами, тому доцільне їх виокремлення. У науковій доктрині розмежовують методи адміністративного права, адміністративно-правового регулювання, державного управління тощо.

Адміністративному праву притаманні як загальні методи правового регулювання (імперативний, диспозитивний), що реалізуються через приписи, встановлення заборон, надання дозволів, так і спеціальні методи, притаманні лише цій галузі (субординація, координація, реординація, адміністративний договір, реєстрація, стимулювання) [27, с. 13]. Щодо державного управління, то за В.В. Баштанник та І.Д. Шумляєвою, його основою є методи переконання та заохочення, оскільки зростає свідомість та організованість громадян, що робить їх ефективним інструментом регулювання управлінських відносин, а сфера невинного застосування адміністративно-примусових засобів впливу звужується [28, с. 77]. Але адміністративно-правовий примус ще залишається одним із методів державного управління.

Відповідно до Основ законодавства України про охорону здоров'я до форм адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я можна віднести: розробку програм і прогнозів у сфері охорони здоров'я, визначення єдиних науково обґрунтованих державних стандартів, критеріїв і вимог, що мають сприяти охороні здоров'я населення; розвиток мережі закладів охорони здоров'я; фінансування державних цільових і місцевих програм охорони здоров'я та наукових досліджень у цій сфері; організацію матеріально-технічного забезпечення охорони здоров'я в обсязі, необхідному для надання населенню гарантованого рівня медичної та реабілітаційної допомоги; державний контроль і нагляд у сфері охорони здоров'я; встановлення адміністративної відповідальності для осіб, винних у порушенні законодавства про охорону здоров'я; іншу виконавчо-розпорядчу діяльність у сфері охорони здоров'я (ліцензування господарської діяльності у сфері охорони здоров'я) [13].

Заклади охорони здоров'я можуть також добровільно пройти акредитацію. Це свідчить, що вона ґрунтується

на диспозитивному методі правового регулювання. Диспозитивний метод притаманний і стадії розгляду питання про одержання ліцензії (адміністративна процедура щодо одержання адміністративної послуги), тому що орган публічної адміністрації для розв'язання питання наділений дискреційними повноваженнями, які надають більшу перевагу дозволу, а не зобов'язанню (зобов'язання виконати дію виникає за умови абсолютної законності вимог приватної особи) й заборонам. Приватна особа користується своїм правом, але вона може відмовитись від нього на будь-якій стадії. Тоді як імперативний характер мають норми, що покладають обов'язки на приватну особу щодо надання необхідних документів, виконання законних вимог уповноваженого суб'єкта [28, с. 190]. Імперативний метод притаманний державному контролю та нагляду у сфері охорони здоров'я, зокрема під час перевірки суб'єктів, які мають ліцензію на господарську діяльність у сфері охорони здоров'я, перевіряється їх відповідність ліцензійним умовам.

Імперативний метод правового регулювання, крім прямих приписів, обов'язкових до виконання, у сфері охорони здоров'я характерний також для відносин, що стосуються застосування заходів адміністративного примусу – встановлення адміністративної відповідальності для осіб, винних у порушенні законодавства про охорону здоров'я.

Висновки. Натепер відсутнє єдине розуміння адміністративно-правового забезпечення, тому в науковій доктрині існує низка підходів до його визначення. Однак, якщо узагальнити наведені визначення, під адміністративно-правовим забезпеченням охорони здоров'я пропонуємо розуміти сукупність взаємопов'язаних елементів – об'єкт, суб'єкти, адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини, гарантії, форми й методи адміністративно-правового забезпечення. Водночас усі ці елементи не просто взаємопов'язані між собою, а спрямовані не на формальне закріплення права людини й громадянина на охорону здоров'я, а створення умов і сприяння фактичній реалізації публічного й приватного інтересів у сфері охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барсуков К.В. Адміністративно-правове забезпечення проходження служби працівниками органів внутрішніх справ у складі міжнародних миротворчих підрозділів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 20 с.
2. Теорія управління в органах внутрішніх справ : навчальний посібник ; за ред. В.А. Ліпкана. Київ: КНТ, 2007. 884 с.
3. Шопіна І.М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві України. *Наука і правоохорона*. 2018. № 4. С. 141–145.
4. Новак В.П. Адміністративно-правове забезпечення виробництва та обігу органічної продукції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 466 с.
5. Почанська О.С. Адміністративно-правове забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2020. 495 с.
6. Руснак Л.М. Адміністративно-правове забезпечення права на охорону здоров'я в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 207 с.
7. Гумін О. М. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 4. С. 46–50.
8. Шорський П.О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення виборчих прав громадян в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018. 267 с.
9. Мулявка Д.Г. Об'єкт адміністративно-правового забезпечення недержавної охоронної діяльності. *Право і суспільство*. 2020. № 1. Ч. 2. С. 62–66.
10. Личенко І.О. Поняття та ознаки адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2017. № 876. С. 163–169.
11. Книш С.В. Адміністративно-правові відносини у сфері охорони здоров'я в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2019. 494 с.
12. Сырых В.М. Материалистическая философия публичного права: монография. Москва : Юрлитинформ, 2016. 576 с.
13. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 19.
14. Маркіна А.М. Адміністративно-правове регулювання надання медичних послуг в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; НДІ публ. права. Київ, 2018. 221 с.
15. Адміністративне право України. Загальне адміністративне право : навчальний посібник ; за ред. В.В. Галуцька. Херсон : Гринь Д.С., 2015. Т. 1. 272 с.
16. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право : навчальний посібник / за заг. ред. Р.С. Мельника. Київ : Ваїте, 2014. 376 с.
17. Гриценко І.С., Мельник Р.С., Пухтецька А.А. Загальне адміністративне право : підручник ; за заг. ред. І.С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 568 с.
18. Шахов С.В. Адміністративно-правова норма: аналіз поняття та характеристика ознак. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1 (16). Т. 3. С. 212–218.

19. Фролов Ю.М. Особливості адміністративно-правових відносин у сучасних умовах. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 234–236.
20. Циганов О.Г. Поняття та особливості адміністративно-правових відносин щодо надання адміністративних послуг у сфері правоохоронної діяльності в Україні. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2 (36). С. 100–105.
21. Книш С.В. Деякі теоретичні аспекти сутності адміністративно-правових відносин у сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 1. Т. 1. С. 147–152.
22. Стахура Б.І. Роль органів державної влади у забезпеченні прав людини і громадянина в демократичному суспільстві: теоретико-правовий вимір : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2016. 180 с.
23. Сидорчук О.М. Механізм захисту прав людини та громадянина: сутність і перспективи розвитку в Україні. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. 2013. Вип. 682. С. 33–35.
24. Адміністративне право України : підручник / О.М. Бандурка, К.Л. Бугайчук, Г.В. Джагулов та ін. ; за ред. О.М. Бандурки. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2004. 480 с.
25. Чистоклетов Л.Г. Адміністративно-правове забезпечення безпеки суб'єктів господарювання в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2016. 432 с.
26. Правоторова О.М. Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації в механізмі адміністративно-правової охорони. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 123–127.
27. Ківалов С.В., Біла Л.Р. Адміністративне право : навчально-методичний посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Одеса : Юридична література, 2002. 312 с.
28. Баштанник В.В., Шумляєва І.Д. Адміністративне право : навчальний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 200 с.
29. Юровська В.В. Метод адміністративного права: теоретико-правовий аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 188–192.